

Om de aktuella bombningarna: Bakom retoriken

Det har gjorts många undersökningar rörande Natos (betyder huvudsakligen USA:s) bombningar i Kosovo. Mycket har skrivits i ämnet, också i Z-nets kommentarer [och förstås i Yelah.net. reds. anm.]. Jag skulle vilja redovisa några generella iakttagelser, fakta som inte kan bestridas. Det föreligger två fundamentala frågor: (1) Vad innebär accepterade och tillämpbara "regler för världsordningen"? (2) Hur svarar dessa och andra överväganden mot fallet Kosovo?

Vad innebär accepterade och tillämpbara "regler för världsordningen"?

Det finns ett system för internationell lag och rätt, vilket binder alla stater, baserat på FN-stadgan och efterföljande resolutioner och Världsdombstolens beslut. I stort, hot om att använda våld är förbjudet om det inte är explicit auktoriserat av säkerhetsrådet efter att detta kommit fram till att alla fredliga metoder har misslyckats, eller i självförsvar mot "väpnad attack" (ett smalt begrepp) tills säkerhetsrådet agerar.

Det finns, förstås, mer att tillägga. Det finns åtminstone en spänning, om inte rentav en uppenbar motsägelse, inbyggd i reglerna för världsordningen i FN:s stadga och de rättigheter som formuleras i den Universella Deklarationen om de Mänskliga Rättigheterna (UD), en andra pelare i världsordningen som etablerades på USA:s initiativ efter andra världskriget. Stadgan förbjuder användning av våld som kränker en stats suveränitet; UD garanterar individens rättigheter mot statligt förtryck. Frågan om "humanitär intervention" emanerar ur denna spänning. Det är rätten till "humanitär intervention" som USA/Nato hävdar sig ha i Kosovo, och de får oftast stöd av ledarskribenterna i pressen och i nyhetsrapporterna (i det senare fallet, reflexmässigt, också i själva valet av terminologi).

Frågan ställdes i en nyhetsrapport i New York Times (17 mars), rubricerad "Juristakademiker stöder användande av våld" i Kosovo. Det gavs exempel: Allen Gerson, före detta rådgivare åt USA i FN. Det nämndes ytterligare två juridiska akademiker. En, Ted Galen Carpenter, "fnös åt administrationens argument" och avfärdade den påstådda rätten till intervention. Den tredje var Jack Goldsmith, specialist på internationell rätt i Chicago Law School. Han sade att Nato-bombningarnas kritiker "har ganska bra juridiska argument," men "många människor menar [att ett undantag för humanitär intervention] föreligger som sedvanerätt."

Detta summerar det resonemang som ska rättfärdiga slutsatsen i rubriken.

Goldsmiths observation är rimlig, åtminstone om vi godtar att fakta är relevanta för bestämningen av "sedvanerätt." Vi bör också hålla en truism i huvudet: Rätten till humanitär intervention, om den existerar, förutsätter att den intervenerande handlar i "god tro", och att den föresatsen inte är baserad på retorik utan på antecedentia: speciellt deras hörsamhet för principerna i internationell rätt, världsdombstolens beslut, och så vidare. Detta är självklart en truism, åtminstone om man tar andra människor med i beräkningen.

Betänk, exempelvis, att Iran erbjöd sig att intervensera i Bosnien för att förhindra massakrer under den tid väst inte gjorde det. Detta avvisades som löjligt (ja, ignorerades i själva verket): om det fanns en anledning till; att inte då tillgripa våldsmedel var det för iransk "god tro" inte kunde förutsättas.

En rationell person skulle då ställa uppenbara frågor: är det iranska interventions- och terrorregistret värre än USA:s? Och andra frågor, till exempel: hur bör vi bedöma "god tro" hos det enda land i världen som lämnat veto mot säkerhetsrådets resolution till alla stater att lyda internationell lag? Hur ser dess förflutna ut? Om inte sådana frågor får en framskjuten plats i diskussionen kommer en ärlig person att avvisa den som blott ursäkter åt doktrinen. En användbar övning är att bestämma hur mycket av litteraturen - media och annat - som överlever så elementära villkor som dessa.

(2) Hur svarar dessa och andra överväganden mot fallet Kosovo?

Det har utspelats en humanitär katastrof i Kosovo under det senaste året till övervägande del orsakad av Jugoslaviska militära styrkor. De flesta offren har varit etniska kosovoalbaner, vilka utgör nära 90 procent av befolkningen i detta jugoslaviska territorium. Standarduppskattningen är 2000 döda och hundratusentals flyktingar. Under sådana omständigheter, har omvärlden tre val:

- **Försöka eskalera katastrofen**
- **Undvika göra något**
- **Försöka mildra katastrofen**

Valen illustreras av andra samtida fall. Låt oss se på några stycken i ungefär samma skala, och fråga hur Kosovo passar in i mönstret.

(A) Colombia.

I Colombia, enligt utrikesdepartementets beräkningar den årliga nivån av politiska mord utförda av staten och dess paramilitära allierade på ungefär samma nivå som i Kosovo. Antalet flyktingar från deras grymheter är gott och väl över en miljon. Colombia har, allt sedan våldet trappades upp under 90-talet, varit den ledande mottagaren av amerikanska vapen och militärutbildning i den västra hemisfären. Detta bistånds ökas nu, under förevändning av det "krig mot drogerna" vilket avfärdas av nästan alla seriösa observatörer. Clintonadministrationen var särskilt mån om att hylla president Gaviria, som under sin ämbets tid var ansvarig för den "förskräckliga våldsnivån," enligt människorätts- organisationerna, vilken till och med överträffade hans föregångares. Detaljerna är lätt tillgängliga.

I detta fall var den amerikanska reaktionen (1): eskalera grymheterna.

(B) Turkiet

Med en mycket försiktig beräkning faller den Turkiska repressionen av kurder i samma kategori som Kosovo. En topp märktes under tidiga 90-talet; ett indexmått på detta är över en miljon kurders flykt från landsbygden till den inofficiella kurdiska huvudstaden Diyarbakir från 1990 till -94, under det att turkiska armén skövlade landsbygden.

1994 nåddes två toppnoteringar: det var "det år som innebar den värsta repressionen/hitintills. övers. anm./ i de kurdiska provinserna" genomförd av Turkiet, rapporterade Jonathan Randal från området, och det år när Turkiet blev "den största enskilda importören av amerikanskt militärmaterial och världens största vapenhandlare." När så människorättsorganisationer avslöjade Turkiets användning av amerikanskt stridsflyg för att bomba byar, lyckades clintonadministrationen slingra sig undan misstankarna att ha brutit mot lagen om vapenleveranser, på samma vis som i Indonesien och annorstädes. Colombia och Turkiet förklarar sina (USA-stödda) grymheter med att de försvarar sina länder mot hot från terroristiska gerillastyrkor. På samma vis som Jugoslaviens regering.

Återigen illustreras exempel (1): man försöker eskalera grymheterna.

(C) Laos.

Varje år dödas tusentals människor, mest barn och fattiga lantbrukare på Krukslätten i norra Laos, platsen för den mest omfattande bombningen av civila mål i historien, och enligt mitt förmenande den brutalaste: Washingtons ursinniga överfall på fattiga bondesamhällen har mycket lite att göra med dess krig i regionen. Den värsta perioden var från 1968, när Washington tvingades att gå med på förhandlingar (under tryck av folklig opinion och affärsintressen), som innebar att det ständiga bombandet av Nordvietnam upphörde.

Kissinger- Nixon beslutade då att ändra flygplanens rutt så att de istället bombade Laos och Kambodja. Döden kom från "Bombies," små antipersonella vapen, betydligt värre än landminor: de är konstruerade speciellt för att döda och lemlästa, och har ingen effekt på lastbilar, byggnader etcetera. Slätten täcktes med hundratals millioner av dessa kriminella anordningar, vilka enligt tillverkaren Honeywell exploderar med en felmarginal på 20-30 procent. Siffrorna pekar antingen mot en enastående dålig kvalitetskontroll eller en rationell politik av mördande av civila genom "delayed action"/strid i efterhand/. Dessa/bombies/ var bara en liten del av den teknologi som användes, inklusive avancerade missiler/konstruerade/ för att tränga in i grottor där familjer sökte skydd. Det aktuella antalet förluster orsakade av "bombies" har uppskattats från hundratals per år till "en årlig nationell förlust på 20 000," varav mer än hälften dödas, enligt den erfarna Asienreportern i Wall Street Journal Barry Wain - i tidningens asiatiska upplaga.

En försiktig skattning är således, att krisen detta år är ungefärligt jämförbar med Kosovo, men dödsfallen är i betydligt högre grad koncentrerade till barnen - över hälften, enligt de analyser som missionärerna i Mennonite Central Committee har gjort vilka har arbetat i området sedan 1977 för att försöka mildra de pågående grymheterna.

Det har gjorts försök att ge publicitet åt och handskas med den humanitära katastrofen. En brittiskdominerad grupp för rådgivning om minor (MAG, Mine Advisory Group) försöker flytta dödliga föremål, men USA:s "frånvaro är iögonfallande bland den handfull västerländska organisationer som ingår i MAG", rapporterade brittisk press, /USA gav/ till sist tillstånd att utbilda laotesiska civila. Brittisk press rapporterar också, något ilsket, MAG- specialisternas anklagelse om att USA vägrar bidra med "att ge ofarliga handtag" som skulle göra deras arbete "mycket snabbare och säkrare". Dessa hjälpåtgärder är fortfarande en statshemlighet liksom hela affären i Förenta staterna. Bangkokpressen rapporterar en liknande situation i Kambodja, särskilt i den östra regionen där det amerikanska bombardemanget i början av 1969 var som mest intensivt.

I detta fall var den amerikanska reaktionen (2): undvika att göra något. Och media och kommentatorer reagerade genom att hålla tyst, pressen följde normen att kriget mot Laos var bestämt som ett "hemligt krig" - i betydelsen välkänt men förträngt, som i fallet Kambodja från mars 1969. Graden av själv censur var extrem då, och är det fortfarande i den nuvarande fasen. Relevansen i detta chockerande exempel är uppenbar utan vidare kommentarer. Jag hoppar över ytterligare exempel på (1) och (2), vilka finns i överflöd, och värre samtida illdåd, som den enorma slakten av irakiska civila med en speciellt ondskefull form av biologisk krigföring - som Madeleine Albright menade var ett "väldigt svårt val" när hon tillfrågades i en TV-intervju 1996 hur hon såg på att en halv miljon irakiska barn hade dödat under en femårsperiod men "vi tror att det var värt priset". Enligt de senaste uppskattningarna dödas fortfarande 5000 barn i månaden, och det är fortfarande "värt priset". Dessa och andra exempel bör hållas i minnet när vi läser den vördnadsfulla retoriken om hur Clintonadministrationens "moraliska kompass" äntligen fungerar väl, som exemplet Kosovo visar.

Vad visar det exemplet? Hotet om Natobombningar ledde till en, förutsägbart, stark upptrappning av den serbiska arméns och de paramilitära gruppernas massakrer, och till utvisningen av internationella observatörer, vilket förstås hade samma effekt. Befälhavaren, general Wesley Clark, förklarade att det var "fullständigt förutsägbart" att den serbiska terrorn och våldet skulle intensifieras efter Natobeslutet om bombningarna, precis det hände. Terrorn nådde för första gången huvudstaden Pristina, och det finns trovärdiga rapporter om storskalig förstörelse av byar, avrättningar, frambringande en enorm flyktingström, kanske ett försök att utvisa en stor del av den albanska befolkningen - allt detta är en "fullständigt förutsägbar" konsekvens av hotet om att använda våld, som general Clark helt riktigt anmärker.

Kosovo är därför ännu en illustration av (1): försöka eskalera våldet, med precis den föresatsen.

Att hitta exempel som illustrerar (3) är allt för lätt, åtminstone om vi håller oss till den officiella retoriken. Det senaste akademiska huvudstudien av "humanitär intervention", av Sean Murphy, går igenom händelseutvecklingen efter Kellogg-Briand paktens 1928 vilken förbjöd krig, och vidare efter FN-stadgans tillkomst vilken styrkte och förtydligade dessa bestämmelser. Under första fasen, skriver han, var de viktigaste exemplen på "humanitär intervention" Japans attack på Manchuriet, Mussolinis invasion av Etiopien, och Hitlers ockupation av delar av Tjeckoslovakien. Alla genomfördes med högburen humanistisk retorik och faktabaserade rättfärdiganden. Japan skulle etablera ett "jordiskt paradiset" genom att försvara manchurer mot "kinesiska banditer," med stöd av en ledande kinesisk nationalist, en mycket trovärdigare förevändning än någon av dem USA var kapabel att fabricera under tiden för dess attack på Sydvietnam. Mussolini befriade tusentals slavar när han uppfyllde det västliga "civilisationsuppdraget." Hitler förklarade att det var Tysklands intention att stoppa etniska spänningar och våld, och "beskydda de tjeckiska och tyska folkens nationella identitet," i en operation "uppfylld av en ärlig önskan att tjäna de sanna intressena hos de folk som bor i det området," i överensstämmelse med deras vilja; Slovakiens president bad Hitler om att förklara Slovakien som protektorat.

Ytterligare en nyttig intellektuell övning är att jämföra dessa obscena rättfärdiganden med dem som ges vid interventioner, inkluderat "humanitära interventioner" under perioden efter att FN-stadgan antogs.

Under denna period, är kanske den mest övertygande exemplet på (3) den vietnamesiska invasionen av Kambodja, som avslutade Pol Pots massakrer, vilka då ökade i omfattning. Vietnam hävdade rätten till självförsvar mot väpnad attack. Ett av få exempel efter Stadgan där en sådan plädering varit plausibel: Röda Khmer regimen (Demokratiska Kampuchea DK) utförde brutala attacker mot Vietnams gränsområde. Den amerikanska reaktionen blev lärorik. Pressen fördömde Asiens "preussare" för deras upprörande brott mot internationell lag. De straffades hårt för brottet att ha avslutat Pol Pots slakter, först genom en (USA stödd) kinesisk invasion, sedan genom USA:s påläggande av extremt hårda sanktioner. USA erkände det fördrivna DK som Kambodjas officiella regering, för

"kontinuiteten" i Pol Pot regimen, som utrikesdepartementet beskrev saken. Inte alltför subtilt stödde USA Röda Khmererna i deras fortsatta attacker inne i Kambodja.

Exemplet berättar för oss om den "sedvanerätt" som föreligger i "utvecklandet av legala normer om humanitär intervention."

Trots desperata försök av ideologer att bevisa att cirkeln är en kvadrat, finns det inga allvarliga tvivel att Natobombningarna kommer att ytterligare underminera det som kvarstår av den rangliga struktur som kallas internationell lag. Det gjorde USA helt klart i diskussionen som ledde till Natobeslutet. Bortsett från Storbritannien (vid det här laget ungefär lika mycket oberoende aktör som Ukraina var under perioden före Gorbatjov), var Natoländerna skeptiska till den amerikanska politiken, och de var speciellt irriterade på utrikesminister Albrights "sabelskrammel" (Kevin Cullen, Boston Globe, 22 februari). Ju närmare man kommer konfliktregionen i dag, ju större är oppositionen till Washingtons insisterande på militärmakt, också inom Nato (Grekland och Italien). Frankrike har bett FN:s säkerhetsråd om en resolution som kunde auktorisera närvaron av fredsbevarare från Nato. USA tvärvägrade, och vidhöll "sin ståndpunkt att Nato ska vara kapabelt att kunna agera oberoende av Förenta Nationerna," som utrikesministeriets tjänstemän förklarade det. USA ville inte gå med på att FN-stadgan och internationell lag utgör någon sorts auktoritet och tänkte inte tillåta att det "nervklena ordet 'auktorisera'" stod i det slutgiltiga Natoutlåtandet; bara ordet "rekommendera" gick an (Jane Perlez, NYT, feb. 11). På samma vis uttryckte bombningarna i Irak förakt för FN, till och med den speciella timingen, och förstods på det viset. Och förstås är samma sak sant om förstörandet av hälften av den farmaceutiska produktionen i ett litet afrikanskt land några månader tidigare, en händelse som visar att den "moraliska kompassen" visar åt annat håll än rättfärdighet - för att nu inte tala om ett förflutet som skulle bli underkastat en iögonenfallande granskning just nu, om fakta betraktades som relevanta för bestämmandet av sedvanerätt.

Man kan med visst fog hävda att fortsatt undergrävande av reglerna för världsordningen är en irrelevant sak, eftersom dessa precis som i slutet av 30-talet nu har mist sin betydelse. Världens ledande stormakts förakt för världsordningens regelverk har blivit så extremt att det inte finns något att diskutera. En granskning av de interna dokumentregistren visar att attityden kan spåras redan till första början, ända från det första memorandumet i det nykonstruerade säkerhetsrådet 1947. Under Kennedy tiden började attityden uttryckas offentligt Reagan-Clinton årens viktigaste nyhet är att utmaningen av internationell lag och stadgan har blivit alldeles öppen. Den har också backats upp med intressanta förklaringar, vilka borde ha publicerats på tidningarnas förstasidor och spela en framträdande roll i skolors och universitets läroplaner, om sanning och ärlighet betraktades som betydelsefulla värden. De högsta ledarna förklarade med brutal klarhet att Världsdomsstolen, FN, och andra organisationer har blivit irrelevanta därför att de inte längre följer USA:s ordning, som de gjorde i början av efterkrigstiden. Sedan kunde man anta den officiella positionen. Det skulle vara en ärlig ståndpunkt, åtminstone om den åtföljdes av en vägran att spela det cyniska rättfärdighetsspelets tillgjort narraktiga trotsande av principerna i internationell lag, bara för att sedan använda dem som högst selektivt vapen mot olika fiender.

Medan Reaganhångarna bröt nytt land, har trotsset mot världsordningen under Clinton blivit så extremt att det oroar även de mest hökliknande politiska analytikerna. I det senaste numret av etablissemangets ledande tidskrift, Foreign Affairs, varnar Samuel Huntington Washington för att man slagit in på en farlig kurs. I en stor del av världens ögon - den större delen, antar han - har USA "blivit den röda stormakten" förstått som "det enda stora externa hotet mot deras samhällen." Realistisk "internationell relationsteori", menar han, förutsäger att nya koalitioner kan komma att uppstå för att balansera den röda stormakten. Attityden bör då övervägas på pragmatiska grunder. Amerikaner som föredrar en annan bild av sitt samhälle skulle kunna kräva att övervägandet sker på andra grunder än pragmatiska.

Vad innebär detta för frågan om vad man ska göra med Kosovo? Det innebär att frågan lämnas obesvarad. USA har valt en handlingskurs vilken, som explicit erkänns, eskalerar grymheter och våld - "förutsägbart"; en handlingskurs som också ger ytterligare ett slag mot den internationella ordningens regelsystem, vilket åtminstone erbjuder en svagare part ett visst begränsat skydd mot rovgiriga stater. För en längre period är konsekvenserna oförutsägbara. En rimlig observation är att "varje bomb som faller på Serbien och varje etniskt mord i Kosovo leder till att det knappast kommer att vara möjligt för serber och albaner av leva bredvid varandra i någon sorts fred"(Financial Times, 27 mars). Några framtida möjligheter är extremt vidriga, vilket inte förbigåtts.

Standardargumentet är att vi måste göra något. Vi kan helt enkelt inte bara stå bredvid och se på medan massakrerna fortgår. Det är aldrig sant. Ett val, är alltid, att följa Hippokrates¹ princip: "Gör framför allt ingen skada." Om du inte finner någon väg att följa denna princip, gör då ingenting. Det finns alltid vägar som kan övervägas. Diplomati och förhandlingar är aldrig uttömda.

Frågan om rätten till "humanitär intervention" kommer troligen oftare att väckas under de kommande åren - kanske med rätta, kanske inte - nu när det kalla krigets svepskäl mist sin verkningskraft. Under en sådan period, bör det vara

värdefullt att lyssna på högt respekterade kommentatorers åsikter - för att inte tala om Världsdомstolen, vilken beslutat i detta fall på ett sätt som avvisats av Förenta staterna, innehållet [i beslutet] har inte ens rapporterats.

I de akademiska disciplinerna internationell politik och internationell lag är det svårt att finna en mer respekterad röst än Hedly Bulls eller Louis Henkins. Bull varnade för 15 år sedan för att "särskilda stater eller grupper av stater vilka proklamerar sig själva som auktoritativa domstolar i frågor om världens gemensamma bästa, obeaktat av andras åsikter, är skadliga för den internationella ordningen, och för effektiva åtgärder på detta fält." Henkin, skriver i ett standardverk om världsordningen, att "påtryckningar som urholkar förbuden mot våld är beklagansvärda, och argumenten för att under sådana omständigheter legitimera användandet av våld är föga övertygande och farliga..." Brott mot mänskliga rättigheter är bara alltför vanliga, och om det vore tillåtet att avhjälpa dem med externt våld, skulle det inte finnas någon lag som förbjöd vilken som helst stats användning av våld mot nästan alla andra stater. Mänskliga rättigheter, tror jag, behöver bli försvarade, och andra orättfärdigheter avhjälpta med andra, fredliga medel, inte genom att öppna dörren för aggression och genom förgörandet av det grundläggande framsteget internationell lag: kriminaliseringen av krig och förbudet mot våld."

Erkända principer för internationell lag och världsordning, högtidliga avtal, Världsdомstolens beslut, genomtänkta proklamationer av de mest ansedda kommentatorerna - löser inte automatiskt enskilda problem. En tung bevisbörda vilar på dem som inte delar Saddam Husseins normer, då det gäller att sätta hot om eller användande av våld i verket trots att detta överskrider den internationella ordningens principer. Kanske kan bördan bäras, men det måste bevisas, inte endast proklamerats med passionerad retorik. Konsekvenserna av sådana överskridanden måste fastställas noggrant - speciellt dem vi kan "förutsäga". Och för dem som menar det allra minsta lilla allvar måste skälen för handling också fastställas - och det inte bara genom smicker av våra ledare och deras "moraliska kompass."

Noam Chomsky

Översättning: Joacim Blomqvist,
med hjälp av Ingemar Johansson

Fotnoter:

[1"läkekonstens fader" -](#)